

IZVORI I KNJIŽEVNE TEME KAZIMIRA BEDEKOVIĆA

*K*ada bismo kojim slučajem dobili pismo od nekoga prijatelja ili pak iz neke od ustanova na koju smo se obratili i na mjestu pošiljateljeve adrese ugledali Ulica Kazimira Bedekovića, bili bismo u najmanju ruku u nedoumici ukoliko bismo se zapitali: Pa tko je to bio Kazimir Bedeković? Čime se bavio? Zbog čega je ulica dobila ime po njemu?

Nažalost, takav je scenarij ipak samo hipotetički jer u Hrvatskoj ne postoji mjesto ili grad koji bi dodijelio njegovo ime jednoj od svojih ulica, pa čak i onoj najkraćoj ili pak slijepoj. Čak i u njegovu rodnome mjestu, Sigecu kod Ludbrega, pa ni u Ludbregu, takva ulica ne postoji. Tako bi se za Kazimira Bedekovića zaista moglo reći da je poprilično nepoznata osoba iz kulturne povijesti Hrvata, čak i za krug njenih humanistički obrazovanih stanovnika. No, znatiželjnici koji iz bilo kojih pobuda odluče potražiti poneki podatak o Kazimiru Bedekoviću u raznorodnim priručnicima, uglavnom će se susresti sa šturim, uglavnom biobibliografskim napisima u enciklopedijama. I zaista, prelistamo li stranice Opće enciklopedije, ili pak Hrvatske enciklopedije, ili Biografskoga leksikona, pronaći ćemo šture podatke u nekoliko redaka. Ukoliko pak, na temelju tih informacija o Bedekovićevu znanstvenome i kulturnome radu, odlučimo podrobnije istražiti jedno od polja njegovih interesa znanstvene aktivnosti, put nas mora odvesti na različite strane. No, ukoliko smo se zainteresirali za njegovu književnu aktivnost, put nas mora voditi najprije preko povijesti hrvatske književnosti. Evo što i koliko o Kazimiru Bedekoviću kao piscu možemo pročitati ili ne pročitati u nekima od povijesti hrvatske književnosti. U jednome od najisticanijih i najcjelovitijih povijesnih prikaza hrvatske književnosti, Povijesti hrvatske književnosti, Liber, knj. 3, autor Rafo Bogišić, Kazimir Bedeković spominje se s par redaka, i to pogrešno, navođenjem samo njegovih dviju latinskih drama, Iosepha i Hillaria collegii croatici ante Cineres, previđajući da se unutar knjige Hillaria collegii croatici nalaze zapravo dvije drame, o Sv. Justinu i o Sv. Bernardu. Bogišić tako piše da je "Poznatije ime među mahom anonimnim prevodiocima i autorima Kazimir Bedeković (1727.-1782.). Samo je i on pisao na latinskom jeziku i djelovao nakon ukinuća isusovačkoga reda. Bio je isusovac, a zatim zagrebački kanonik i upravitelj hrvatskoga kolegija u Beču, za koji je i pisao svoje drame. Objavio je dvije...". Između ostaloga, zanimljivo je da se ne spominje Bedekovićeva komedija Sv. Bernard, ali ni Vračanov prijevod Bedekovićeva djela objavljen tridesetak godina kasnije. Tih par informacija o Bedekoviću smješteno je u poglavlje Prevlast učenosti.

Ni u drugom pregledima nije bolja situacija. Slavko Ježić u svojoj Povijesti hrvatske književnosti do naših dana, Zagreb, 1944., na 174 stranici donosi sljedeći prikaz: "Latinski su pisali također Franjo Ks. Hinterholzer (+1782.) i Kazimir Bedeković (1728.-1782.) koji je osim naučnih djela napisao i latinsku crkvenu dramu Ioseph (Beč, 1779.) te dvije drame o sv. Justinu i Bernardu pod nazivom Hillaria... (Beč, 1782.)."

U knjizi Branka Vodnika Povijest hrvatske književnosti, Knjiga 1., od humanizma do potkraj 18. stoljeća, Zagreb, Matica hrvatska, 1913., na stranici 361. čitamo: "Kazimir Bedeković, rođen godine 1728. u Sigetu, pisao je na latinskom jeziku, i to od najveće česti naučna djela: Vindiciae illibati conceptus Mariani (Trnava, 1759.), prijevod s talijanskoga, Exertatio Philosophica in primam Newtoni regulam (Zagreb, 1758.). Sensa Romanorum Pontificum de societate Jesu (1775), te napokon Sermones ad suos in theologia auditores (Beč, 1779.)."

Bedeković postao je kao eksjezuita kanonikom zagrebačkim, a onda rektorom hrvatskoga kolegija u Beču, gdje

Sveti Justin

Kazimir Bedeković, *Drama Svetog Bernarda*
(Josip Vračan, Szveti Bernard, Zagreb, 1815.)

je umro godine 1782. On se brinuo i oko duševne zabave hrvatskih klerika, pitomaca kolegija, te je zaveo ondje, kako je bivalo u isusovačkim kolegijima, prikazivanja latinskih crkvenih drama. Sam je napisao i izdao latinsku crkvenu dramu, *Joseph* (Beč, 1779.), pa dvije drame, o sv. Justinu i sv. Bernardu, pod naslovom *Hilaria Collegii Croatici ante cineres* (Beč, 1780.). Kao rukopis ostalo je i izgubilo se njegovo za našu kulturnu povijest važno djelo "*Historia Collegii Croatici Viennae*".

U jednoj od temeljitijih povijesti, u knjizi Mihovila Kombola *Povijest hrvatske književnosti do narodnoga preporoda*, Zagreb, Matica hrvatska, 1942., u poglavlju znakovita naslova, *Književnost bez obnavljanja*, čitamo: "Jedan od posljednjih koji je radio u duhu isusovačke drame, bio je Kazimir Bedeković iz Sigeteca kraj Ludbrega (1727.-1782.), pisac više učenih latinskih dijela. Kao bivši isusovac postao je Bedeković zagrebačkim kanonikom i upraviteljem bečkoga hrvatskoga kolegija, pa je za predstave u kolegiju i napisao latinsku dramu *Joseph* (Beč, 1779.) i dvije pobožne drame izdane pod natpisom *Hilaria*. Jednu od tih drama (Sv. Bernard) izdao je još 1815. godine u hrvatskom prijevodu župnik Josip Vračan".

Krešimir Georgijević u svojoj knjizi *Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni*, Zagreb, Matica hrvatska, 1969. na 188. stranici donosi samo, gotovo zanemarive, kulturološke primjedbe: "I drugi pisci, uglavnom redovnici, koji se bave znanošću, najviše historijom, pišu latinskim jezikom: pavlini Ivan Krištolovac, Nikola Bengner, Josip Bedeković, isusovci Josip Mikoci, Kazimir Bedeković, Andrija Blašković i dr". Zanimljivo je da u knjizi *Povijest književnosti hrvatske i srpske*, Zagreb, 1898. godine, Đure Šurmina, koji je bio najbliže vremenu u kojemu je Bedeković djelovao, uopće ne nalazimo na spomen Bedekovićeve imena, ali se na stranici 145. zato spominje Josip Vračan i to kao prevoditelj s latinskoga jezika drame *Sv. Bernard* (1815.).

O Bedekoviću poneki podatak možemo pronaći i u Hrvatskoj književnosti, Zagreb, 1932, Mate Ujevića, poznatoga leksikografa: "dok je Kazimir Bedeković pisao bogoslovska djela na latinskome jeziku; zatim je napisao dvije drame i povijest hrvatskoga zavoda u Beču".

Neke pak povijesti književnosti na svojim stranicama uopće ne bilježe ime Kazimira Bedekovića. Jedna od njih je malo poznata knjiga zagrebačkoga gimnazijskog profesora Davida Bogdanovića *Pregled književnosti hrvatske i srpske*, Zagreb, 1931.

Svoje mjesto Bedeković nije našao ni u *Povijesti hrvatske književnosti*, Zagreb, Matica hrvatska, 1987. Ive Frangeša, a niti u najnovijem pokušaju sagledavanja prošlosti i sadašnjosti hrvatske književnosti Dubravka Jelčića *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb, PiP, 1997.

Prikazivanje i iznošenje ovih kratkih povijesno - književnih osvrti različitih autora na život i djelo Kazimira Bedekovića pomaže nam da stvorimo cjelovitiju sliku njegova mjesta u toj povijesti, ali isto tako i da ukažemo na neke pogreške koje se najčešće u tim osvrtima javljaju. One se najčešće odnose na navođenje Bedekovićeve mjesta rođenja (najčešće Siget), zatim su često dvojbene i godine rođenja (od 1725., 1726., 1727., 1728. do 1729. godine) pa sve do bibliografskih pogrešaka koje su, ili nepotpune ili netočne.

Vidljivo je da jedino Mihovil Kombol navodi točne podatke o godini rođenja i mjestu iz kojega Bedeković dolazi (1727. godina Sigetec kod Ludbrega). Pored toga, on jedini povezuje Sv. Bernarda Josipa Vračana i Bedekovićevo latinsko ostvarenje.

Najcjelovitije biobibliografske podatke o Kazimiru Bedekoviću nalazimo u djelu poznatoga izučavatelja kulturne povijesti isusovačkoga reda na hrvatskim prostorima Miroslava Vanina. Kazimir Bedeković Lubrigensis ili kako se navodi u popisu Zagrebačkoga kolegija Szigetecensis, rođen je 1. ili 2. ožujka 1727. godine u plemićkoj obitelji Bedekovića Komorskih. Kazimir je pohađao varaždinsku isusovačku gimnaziju koju je završio 1742. godine. U jesen iste godine stupa u isusovački red u Beču gdje 1748. svršava filozofiju. Nakon toga obnašao je predavačke dužnosti, najprije u Varaždinu, a potom i u Zagrebu, do odlaska na studij teologije u Trnavu (do 1755. godine). Nakon toga smjenjuju se mjesta u kojima boravi (od Banjske Bistrice, Zagreba, Trnave do Gyora) i dužnosti koje obnaša (profesor logike i metafizike, profesor opće fizike, profesor kontroverze, povijesti i spekulativne teologije i pored toga u više navrata ravnatelj viših škola u Gyoru i Zagrebu, savjetnik i bibliotekar). 1764. godine primio je titulu doktora teologije u Trnavi. Ukinućem isusovačkoga reda, ispravom pape Klementa XIV. iz 1773. godine, stupa u službu Zagrebačke biskupije u statusu svjetovnoga svećenika, a postaje i kanonikom zagrebačkoga Kaptola. 1778. godine Kaptol ga šalje u Beč na mjesto upravitelja Hrvatskoga kolegija gdje ostaje sve do svoje smrti 4. svibnja 1782. godine (umro je dva-tri sata poslije predaje dužnosti novome rektoru Josipu Gallyuffu).

Razvidno je da najvažnije razdoblje u Bedekovićevu književnomu stvaralaštvu predstavlja, što je vidljivo i iz bibliografije koju donosim na kraju rada, njegov boravak u Beču na mjestu rektora Hrvatskoga kolegija od 1778. do 1782. godine. Zagrebačka je biskupija, i Stolni kaptol zagrebački, naročito vodila računa o školovanju svojih članova, svećenika, šaljući ih na inozemna Sveučilišta na različite studije. No, kako je studiranje u to vrijeme bilo jako skupo, Kaptol je osnivao vlastite zavode, kolegije, u kojima su studenti stanovali za vrijeme studija. Jedan od takvih zavoda bio je i Hrvatski kolegij u Beču. Povijest kolegija započinje zakladom zagrebačkoga biskupa Ivana Monoslaja, a potom i zakladama biskupa Franje Ergeljskoga te zagrebačkoga kanonika Baltazara Napulya čija je novčana potpora bila najveća te se on općenito drži utemeljiteljem Kolegija. 1626. godine kupljena je jedna kuća, nedugo potom i druga, a obje su služile sve do 1667. godine kada je na njihovu mjestu podignuta nova zgrada kolegija. Isprva je upraviteljem Kolegija, kuratorom, bio jedan od pitomaca, no od 1677. godine zagrebački su kanonici slali u Beč za poglavara Kolegija jednoga od kanonika iz svojega reda. On bi na dužnosti rektora ostajao obično dvije godine, a iznimno i više (Bedeković je bio upraviteljem u dva mandata). Pitomci su u pravilu bili sjemeništari zagrebačkoga kolegija. U prosjeku je u Kolegiju stanovalo dvadesetak studenata koji su najčešće pohađali trogodišnji studij filozofije na Bečkome sveučilištu. Iz povijesti Hrvatskoga kolegija u Beču i instrukcija koje su stizale s Kaptola kuratorima odnosno rektorima, vidimo da je ta dužnost bila skopčana s mnogim obvezama, kako oko brige za duhovni napredak pitomaca, ali isto tako i za skrb oko svakodnevnih potreba pitomaca, hrane, pića i odjeće. Kao primjer, navest ću samo neke od uputa koje su rektori morali ispunjavati: "Rektor ne smije dopustiti pitomcima da lutaju gradom. Ako postoji važan razlog za izlazak tada imaju vazda uz dopuštenje poglavara poći dvojica zajedno koji se ne smiju

svratiti nikamo nego se, svršivši posao, u čednosti vratiti kući" (Kamil Dočkal, Hrvatski kolegij u Beču, 1624.-1784., Wien, Hrvatski povijesni institut u Beču, 1996., str. 182.). "Rektor ne smije dopustiti ni jednomu pitomcu općenje s ljudima zla glasa i nepoznata boravišta, ni u zavodu ni izvan zavoda" (ibid.)

No, rektorima su najveće nevolje stvarali materijalni problemi s kojima su se susretali u ograničenim novčanim sredstvima kojima su raspolagali. "...ako grof Nikola Palfy vrati posuđenu glavnica, neka regens ne raspravlja mnogo o vrsti novca, samo ako bude udovoljeno ostalim uvjetima ugovora i ako plati zaostale i sadanje kamate prema ključu načinjenome od prijašnjih kuratora." (ibid.) "Budući da grof Palfy nije vratio glavnica, neka rektor požuruje isplatu kamata. Nadalje neka regens ne vjeruje krojaču koji je tada stanovao izvan zavoda. Događa se često da krojači jeftinije kupuju robu, a onda je svojim mušterijama skupo računaju" (ibid. str. 183-184).

Ali, prije svega, rektori su morali ispuniti temeljni zahtjev kojega je pred njih postavljala Regula Collegii Viennensis, odnosno Instrukcija koju je 1629. godine sastavio prepozit Benedikt Vinković. "Kurator će se brinuti da koli sam toli njegovi supitomci, u prvome redu i prije svega, boje se Boga i vrše njegove zapovijedi. Kurator ima bdjeti da on i njegovi supitomci marljivo polaze školu, u njoj stječu pobožnost, dobro vladanje, kreposti i znanosti jer je to svrha polaska škole" (ibid. str. 83).

Do dolaska Kazimira Bedekovića na mjesto rektora nigdje se izrijeком ne spominje da su pitomci bilo organizirali, bilo sami prikazivali kazališna djela. To je posve i razumljivo, ako se uzme u obzir da je Kolegij bio zapravo neka vrsta studentskoga doma u kojemu su pitomci samo obitavali, a znanja su stjecali na sveučilištu, a povrh toga kazališne su se predstave u okviru isusovačke školske naobrazbe davale samo u nižim razredima, danas bismo rekli u osnovnoškolskom razdoblju. Otkud onda Kazimiru Bedekoviću pobuda da se i sam upusti u pisanje i, vjerojatno, prikazivanje drama (da je tome tako potvrđuje i Kamil Dočkal u svojoj knjizi Hrvatski kolegij u Beču, navodeći: "Brinuo se mnogo oko duševne zabave svojih kleričkih pitomaca, te je uveo poput svih isusovačkih zavoda prikazivanje crkvenih drama.")

Prije nego odgovorimo na to pitanje, napomenuo bih nekoliko važnih značajki isusovačkoga kazališnoga prikazivanja koje će nam pomoći da lakše razumijemo i jedan dio Bedekovićevih poticaja dramskome stvaranju (drugi je dio svakako unutarnje nagnuće, odnosno nadarenost koju je potkraj života i izrazio, napisavši tri drame). Nedvojbeno je, naime, da njegove drame pripadaju, odnosno izrastaju iz tradicije isusovačkoga kazališta, neovisno o činjenici da je isusovački red u to vrijeme već bio ukinut te time nije mogao vršiti utjecaje na suvremena zbivanja. No, do tada je isusovačko kazalište već izvršilo znatan utjecaj, naročito u našim krajevima putem svojih gimnazija. Nikola Andrić piše da "su već humanisti podigli školsku dramu do visokoga ugleda, a članovi isusovačkoga reda digoše ovaj ugled do najvišega stepena." Humanistička, a potom i isusovačka latinska školska drama, izravno se naslanjala na staroklasičnu dramu te je na taj način sačuvala i prenijela do klasicizma, a potom i do naših dana "umjetničku tradiciju koja bi bez njih propala" (Miroslav Vanino, Isusovci i hrvatski narod, knj. 1, Zagreb, 1969., str. 261). Gdje god su isusovci utemeljili svoje škole, uvijek su nastojali urediti i školsko kazalište jer je kazališno prikazivanje "sačinjavalo dio školske osnove" (ibid.). Stoga se ne može zaobići činjenica da je takvome kazališnome prikazivanju svrha bila obrazovna i odgojna. Predstave su uglavnom organizirane i u njima su sudjelovali učenici nižih razreda, koji su se na taj način uvježbavali u latinske jeziku, elastičnosti i ljepoti izričaja, dikciji, a kroz pažljivo odabirane predmete prikazivanja, koji su se isprva kretali u rasponu od klasičnih, biblijskih i hagiografskih, nastojalo se djelovati i na moralnu izobrazbu odnosno učvršćivanje pobožnosti, kreposti i mudrosti u pitomaca. Drame su uglavnom pisali sami profesori isusovci, koji su to shvaćali kao svoju dužnost. Promatrajući dakle, isusovačko kazalište, cijelo se vrijeme mora imati na umu upravo ta činjenica.

No, vratimo se Kazimiru Bedekoviću i njegovu dramskome stvaranju u i za Hrvatski kolegij u Beču. Prije svega, da bi uspješno bio na čelu kolegija, Bedeković je morao pokazati da je praktičan i umiješan čovjek, na što je njegov dolazak u Beč za upravitelja kolegija i upućivao. Morao se brinuti o funkcioniranju velike obitelji od 20-tak članova, od njihovih svakodnevnih temeljnih potreba pa do skrbljenja o duhovnome napretku i, na kraju, do brige o njihovu slobodnom vremenu koje je uvijek u takvim prilikama bilo najveća zamka za svakoga voditelja. Iz kronike je vidljivo da su prijašnji rektori imali dosta problema s pitomcima u njihovo slobodno vrijeme jer su ponekad znali napraviti pokoju nepodopštinu u gradu. Otuda se i kod Bedekovića javlja potreba da skrbi i o tome dijelu života svojih štíćenika u najboljoj tradiciji isusovačkih kolegija, u kojima je i sam

proveo mladenaštvo i imao prigodu spoznati vrednote odgojnih postulata isusovačkoga reda. A jedna od njih je bila i kazalište.

Da jedna od pobuda Bedekovićeve kazališna i književna stvaranja dolazi upravo s te strane, jasno je i po tome što je svoje drame napisao, izveo i objavio baš u vrijeme svojega boravka u Beču. Dok je službovao na različitim učilištima (Zagreb, Trnava i Győr), gdje je uglavnom predavao filozofiju, teologiju ili fiziku, nije se javljala ta potreba za pisanjem književnih djela, odnosno drama. Bavio se pisanjem stručnih radnji iz tih područja, a posao oko kazališnoga uzgoja šticekolegija prepuštao je drugim svojim kolegama. Ne treba sumnjati da je i sam rado sudjelovao kao gledatelj ili možda u kojoj drugoj funkciji (za što nema potvrda) u kazališnim priredbama, ali nije osjećao potrebu da se i sam pozabavi dramskim stvaralaštvom. Koja je od ovih sastavnica, dakle, praktična ili umjetnička, prevladala u Bedekovićevu dramskome stvaralaštvu, utvrdit će pomnija proučavanja njegova djela.

IOSEPH

Bedekovićeve je prva drama, *Joseph*, objavljena u Beču 1778. godine u tiskari Johana Trattnera. S obzirom na godinu tiskanja, lako bismo mogli zaključiti da je Bedeković dramu i napisao tek po dolasku u Beč na dužnost rektora. No, ako pomnije pročitamo posvetu drame u kojoj Bedeković navodi da je djelo posvećeno biskupu Josipu Galjufu koji je zaređen za biskupa još 1773. godine, nameće nam se pitanje nije li Bedeković dramu napisao upravo tada. U dotadašnjoj tradiciji posvećivanja djela nekome običavalo se samo djelo predati javnosti na dan datuma koji se navodi u posveti. To bi možda značilo da je drama izvedena u Zagrebu još 1773. godine, ali za to nema potvrda. No, ne treba zanemariti niti mogućnost da je drama napisana i poslije 1773. godine. Bilo kako bilo, sama drama je posvećena Josipu Galjufu, zagrebačkome biskupu, rodenome u Varaždinu, koji je bio izrazito nesklon jozefinskim reformama. Zanimljiv je podatak da je Bedekovića na mjestu rektora zamijenio biskupov rođak istoga imena, Josip Galjuf. Sama je drama strukturirana u tri čina (actus), a svaki od činova ima po sedam scena. Drama završava korskom pjesmom, koja se sastoji od četiri strofe (Chorus Aegyptiorum). Sama pak scena prikazuje faraonski grad Memphis.

Ova se Bedekovićeve drama rijetko ili gotovo nikad ne spominje u stručnim prikazima (osim u nabranju). Jedini njen spomen, ali i on uglavnom netočan, nalazimo u tekstu Nikole Batušića Kajkavsko kazalište - jedan od konstituenta nacionalnoga glumišta u Hrvata, Varaždin, Gesta. Batušić tako ističe da je Bedeković bio sjemenišni profesor "a pisao je i drame te je jednu čak i tiskao u Beču 1778. godine pod naslovom Joseph, što bi očito bio poznati biblijski i česti dramski motiv o Josipu i njegovoj braći". No, vidjet ćemo da je Batušić bio samo djelomice u pravu. Iz popisa uloga kojega sačinjavaju Faraon, Josip, Putifar, faraonov dvorjanin i zapovjednik straže, zatim Putifar, svećenik u Onu odnosno Heliopolisu, središtu egipatskoga solarnoga kulta i Asenet, kći svećenikova i Josipova žena te iz Argumentuma, vidimo da nije riječ o tako širokom shvaćanju starozavjetne priče o Josipu, nego o usredotočivanju na njegov rani boravak u Egiptu, odnosno od njegova dolaska u Egipt kada ga od Jišmaelaca kupuje faraonov sluga Potifar pa do trenutka kada Josip tumači faraonove snove o sedam debelih krava i sedam mršavih krava koje pojedu debele krave te o sedam rodni klasova i sedam šturih klasova koje pojedu rodne. Tim svojim tumačenjem faraonovih snova Josip, postaje upraviteljem faraonova dvora, a potom se ubrzo ženi se kćerkom uglednoga svećenika Potifara, Asenet. To je okvir u kojemu se kreće Bedekovićeve drama Joseph.

Izvor je ovoj dramu Biblija, Knjiga postanka, Povijest Josipa i njegove braće. Na ovome se mjestu moramo vratiti u Bedekovićevo rano djetinjstvo, u vrijeme pohađanja isusovačke gimnazije u Varaždinu. Naime, Miroslav Vanino, kada piše o Varaždinskoj gimnaziji i njejoj kazališnoj aktivnosti za godinu 1736., navodi da je izvedena drama Joseph (Miroslav Vanino: *Isusovci i hrvatski narod*, Zagreb, 1987., str. 420), ali se ne navodi njena tematska provenijencija, odnosno bavi li se starozavjetnom ili pak novozavjetnom tematikom. U to je vrijeme Bedeković imao 9 godina i još je uvijek pohađao gimnaziju pa s razmjerno velikom sigurnošću možemo pretpostaviti da je tu predstavu gledao, a možda čak i aktivno u njoj sudjelovao. Može se, dakle, pretpostaviti da se drama bavila ili jednom ili drugom temom, ali sam skloniji tvrdnji da je to ipak bila ona starozavjetna tema, upravo zbog Bedekovićeve Iosepha iz 1778. godine. Na temelju iznesenoga nije čudno da je njegova prva drama istoga naslova, a vjerojatno i sličnoga sadržaja jer je za svoj prvi dramski pokušaj odlučio izabrati nešto

što je vidio još kao dječak i što mu se duboko urezalo u pamćenje. I kada se našao ponukanim, odnosno u situaciji da prvi put pokuša i sam za svoje šticećenike napraviti (napisati, uvježbati i odigrati) dramu, izabire upravo ono što mu je najbliže, Sv. Josipa. Također ne treba smetnuti s uma ni činjenicu da je tema "Josip" jedna od najčešćih tema za kojom su posezali isusovački dramatičari, tako da ostaje mogućnost da je i Bedeković tijekom svoga rada po isusovačkim kolegijima i sam sudjelovao u pripremanju i izvođenju tih predstava te otuda vuče motive za pisanje svoje prve drame. No, koliko je Bedeković svojom dramom uspio umjetnički vjerodostojno i kvalitetno prikazati starozavjetnu pripovijest o Josipu, ostaje da se vidi u nekom budućem temeljitijem iščitavanju latinskoga izvornika.

S. IUSTINUS

Bedekovićeva drama **Sv. Justinijan** objavljena je skupa s njegovom drugom dramom, **Sv. Bernard**, i izborom iz propovijedi u djelu *Hilaria Collegii Croatici ante cineres*, 1780. godine u Beču, na latinskome jeziku. Ova se drama veoma rijetko spominje, a Bedeković ju je strukturirao slično kao i Sv. Josepha: dakle, u tri čina, s time da prvi i treći čin imaju po jedanaest prizora, a drugi petnaest. Dramska se radnja razvija isključivo s muškim licima i obrađuje prvi period života svetoga Justina, koji je proveo u Maloj Aziji.

Sveti Justin rođen je oko 100-te godine u Flaviji Neapolisu, današnjem Nablusu u Palestini, u obitelji koja mu je mogla pružiti solidno filozofsko obrazovanje. Samo su mjesto nastavali uglavnom pogani kojima je pripadala i Justinova obitelj, sudeći po imenu njegova oca Priscosa i djeda Baccheiosa. Justinovo traganje za istinom isprva ga je usmjerilo k stoicima koje je, ubrzo, razočaran i napustio da bi se potom okrenuo peripatetičarima i pitagorejcima, sve dok se nije, kako sam kaže u Dijalogu s Židovom Trifonom, najstarijoj sačuvanoj kršćanskoj apologiji protiv Židova, za neko vrijeme oduševio platonistima. Justin je kršćanstvo primio najkasnije do 130. godine. Za vrijeme vladavine Antonina Pija (od 138. - 161. godine) seli u Rim gdje otvara svoju školu. Napisao je dvije Apologije upravljene na Antonija Pija i Marca Aurelija te spomenuti dijalog s Trifonom. U tada čestim progonima kršćana, 165. godine prefect Rusticus osudio je Svetog Justina i njegovih šest učenika na smrt odrublivanjem glave na trgu. Crkva je Sv. Justina kanonizirala u devetom stoljeću, a njegov se dan slavi 1. lipnja.

Relativno se pouzdano može tvrditi da je drama izvedena jer se u Prologusu pisac (odnosno glumac) obraća gledateljima. Bedeković je motiv za ovu dramu mogao uzeti iz kršćanskoga martirologija, odnosno knjige s opisom života i stradanja svetaca i mučenika te iz Crkvenih otaca. Temeljitije proučavanje Bedekovićeva života možda bi moglo dati odgovor zbog čega je za svoju dramaturgiju uzео baš lik sv. Justina, a jedan od razloga mogao bi biti i taj što se sv. Justina drži zaštitnikom filozofa.

SV. BERNARD

O **Sv. Bernardu**, Bedekovićevoj dramu objavljenoj skupa s dramom Sv. Justin u već navedenoj knjizi *Collegii croatici viennensis Hilaria ante Cineres*, bilo je u povijesnim prikazima kajkavske dramatike najviše govora. Međutim, govorilo se uglavnom netočno. Pomutnju je izazvao varaždinski župnik Josip Vračan koji je odlučio u "nekoliko zimskih večerov" - kako sam ističe u predgovoru - prevesti s latinskoga na kajkavski jezik i prikazati grofu Franji Draškoviću Trakošćanskom dramu Szveti Bernard. Tako prevedenu dramu je i objavio kao knjigu 1815. godine u Zagrebu, ne navodeći izvorno latinsko djelo kako je i inače bilo uobičajeno u to doba. Tako se desilo da je dugo vremena Szveti Bernard pripisivan upravo njemu dok se za autora latinskoga teksta nije znalo. Tako čitamo kod Nikole Andrića da ova drama spada u istu kategoriju kao i Szveti Aleksej Tituša Brezovačkoga te da je navedeno djelo "malko zadocnilo". (Nikola Andrić, *Izvori starih kajkavskih drama*, Zagreb, Rad Jazu, 1901., str. 4). Vladimir Gudel u svojoj je studiji *Stare kajkavske drame* još oštrije u ocjeni drame Szveti Bernard, za koju ističe "da su ovakve drame iz života svetaca obično samo dijalozizovane biografije svetačke" (Vladimir Gudel, *Izvori starih kajkavskih drama*, Zagreb, 1900., str. 20), ali i potvrđuje da se ne zna "od koga je original" (ibid.). Tek povijesni priručnik Mihovila Kombola registra da je Szveti Bernard Josipa Vračana zapravo prijevod Bedekovićeve drame. Da je to zaista tako, bjelodano je pokazao i Alojz Jembrih u svojem tekstu o Kazimiru Bedekoviću u monografiji Bedekovčine, iznoseći dokaze u prilog toj tvrdnji, od

zadržavanja distiha s početka drame s inicijalima C. B. pa do uspoređivanja dramskih likova i pojedinih dijelova drame (Alojz Jembrih, *Kazimir Bedeković (1727. - 1782.)*, Monografija Bedekovčine, Bedekovčina, 1997., str. 205 - 210). Nedvojbeno je dakle, da danas možemo čitati Bedekovićeve S. Bernardusa u kajkavskome prijevodu Josipa Vračana što je "dobitak za kajkavsku književnosti" (ibid.)

Pitanje koje nas na ovome mjestu više zanima, jest što je ponukalo Bedekovića da za svoju dramu odabere prikaz života svetoga Bernarda i gdje je našao izvor za svoju dramu. Sveti Bernard bio je nadaleko poznat i cijijenjen lik u razgranatome stablu katoličkih svetaca, i kao teološki pisac koji je ostavio posebno lijepe i nadahnute stranice o Blaženoj djevici Mariji, i kao jedan od ključnih ljudi u oblikovanju strogoga reda Cistercita koji "su se nadali u potpunosti slijediti Pravilo za samostane Benedikta iz Nursije" (Katolička enciklopedija, Split, Laus, 1998. str. 138). O njegovu je životu Bedeković mogao saznati iz priručnika *Acta sanctorum*, koji je sastavio isusovac Ioannes Bollandus i objavio u Antverpenu 1643. godine. Njegovo je djelo postalo jedno od središnjih točaka za proučavanje, ne samo rane i srednjovjekovne povijesti crkve, nego i izvor za opsežna istraživanja pojedinačnih nacionalnih povijesti.

Sveti je Bernard rođen 1090. godine u mjestu Fontaines, nedaleko do francuskoga grada Dijona, u obitelji koja je pripadala najvišim slojevima burgundskoga plemstva. Njegov otac Tescelin i majka Aleth o Bernardu su skrbili s posebnom ljubavlju i pažnjom, iako su imali još šestoro djece jer mu je još prije njegova rođenja proreknuta velika sudbina. Pohađao je kvalitetne škole, a posebno je bio uspješan u izučavanju pjesništva. Do smrti svoje majke, u njegovoj devetnaestoj godini, Bernard je živio životom mladoga plemića, no od toga trenutka povlači se iz života i posvećuje razmišljanju i molitvi.

U to je vrijeme osnovan i cistercitski red kojemu je cilj bio obnoviti pravila samostanskoga života sv. Benedicta. U vrijeme upravljana samostanom sv. Stephena, 1112. godine, redu pristupa trideset mladih burgundskih plemića, među kojima i Bernard u dobi od 22 godine. Samo tri godine potom Sv. Stephene na čelu skupine redovnika šalje Bernarda u Claire Valle da osnuje novi samostan kojega on imenuje Clairvaux. Otada je njegovo ime nerazdvojno vezano uz ime toga samostana, a Bernard sve do svoje smrti 1153. godine život posvećuje vjeri i Bogu u strogome uzdržavanju od ovozemaljskih dobara. Poznata je jedna zgoda kada je papa za putovanja u Francusku navratio u Clairevaux gdje su on i njegova svita bili najskromnije počašćeni s nekoliko riba, a umjesto vina poslužen im je sok od raznoga bilja. Još je zanimljivo spomenuti da je i cijela Bernardova obitelj, na čelu s ostarjelim ocem i svim sinovima, pristupila cistercitema u Clairevaux, a nedugo potom i jedina sestra, u dogovoru sa svojim mužem, pristupila redu sestara benediktinki.

Bernard je utemeljio 163 samostana u različitim dijelovima Europe, a do njegove smrti bilo ih je 343. Bio je prvim pripadnikom reda cistercita koji je kanoniziran od strane pape Aleksandra III., 18. siječnja 1174. godine. Cisterciti ga štiju kao jednoga od utemeljitelja reda.

Bedeković je za svoju dramu o Sv. Bernardu odabrao dramatski najzanimljiviji dio njegova života, napuštanje uloge bogatoga plemića pred kojim stoje sve draži ovoga svijeta i iskreno posvećivanje Bogu u strogoći samostanskoga života.

Drama Sv. Bernard pažljivo je strukturirana, kao i prethodne dvije, u tri čina sa po sedam scena. U prvome činu saznajemo da je Bernardov otac Tekelinush nakanio oženiti sina. U provođenju toga nauma pomaže mu prijatelj Robert koji preodijeva svoju kćer Livinu u Livinusha te je na taj način želi približiti neumoljivome Bernardu. Kako je Bernard ostao uporan u svome naumu da se ne ženi, otac mu zaprijeti da će ga do kraja dana zaručiti. U drugome činu Bernard se bori s osjećajem poslušnosti spram svojega oca i poziva koji mu upućuje nebeski otac, Bog. Čin dosiže vrhunac u Bernardovu rezanju kose i razrješenju dileme u korist nebeskoga oca. U trećemu činu otac ljutito prijete Bernardu ženidbom na što on popušta, ali pod uvjetom da sam izabere zaručnicu. Na opće iznenađenje, on odabire Djevicu Mariju, a Robert povlači svoju kćer Livinu koja se razotkriva jer nije dostojna da bi bila suparnica Djevici Mariji. Tekelinush pristaje, ističući Bernarda kao primjer dobrog sina.

Jedan od razloga dramatizacije života Svetoga Bernarda dijelom leži i u činjenici da je on bio veliki štovatelj i zagovaratelj Blažene djevice Marije, prema kojoj su i isusovci gajili posebnu privrženost. Pored toga, Bernardova je biografija mogla poslužiti kao idealan putokaz mladim pitomcima kojim putem moraju krenuti, kojim vrijednostima u svojim životima moraju stremiti te na koji se način odnositi prema Bogu.

To najbolje ilustriraju riječi Josipa Vračana iz njegova obraćanja grofu Draškoviću u kojemu navodi što bi htio

postići čitanjem svojega prijevoda Svetoga Bernarda: "Roditelji nachin odhranyenya; Decza peldu sivlenya; vszi pako mi navuk postenya prechiztoj Deviczi Marii zkazati ... moremo." (Josip Vračan, *Sveti Bernard*, Zagreb, 1815.). Po mnogočemu se i ova drama uklapa u maticu isusovačke dramaturgije, od svojega pristupa građi, njenoga rasporeda tijekom same igre pa sve do završnih prizora koji su uvijek vrhunac potvrđivanja teze s kojom je drama napisana, a ne same radnje. Ali, isto tako možemo reći da je Bedeković prikazao Bernardovu osobnu dramu na prilično dinamičan i gledateljima zanimljiv način te je stoga šteta što je bila ograničena na tako mali broj onih koji su je vidjeli.

Na kraju ovoga kraćeg prikaza književnih tema kojima se bavio Kazimir Bedeković u svojim književnim djelima, može se zaključiti da svojim opusom ulazi u prebogatu maticu hrvatske latinističke književnosti, a tek posredno, putem prijevoda i preradbe varaždinskoga župnika Josipa Vračana i u kajkavsku književnu maticu. Kakvo je pak mjesto Bedekovićeve književne ostavštine u latinističkoj književnosti, odnosno je li njegova vrijednost više kulturološke ili pak književno umjetničke prirode, ostaje da se utvrdi na temelju iscrpnih i opsežnih istraživanja njegovih drama od vrsnih znanstvenika koji se bave latinizmom u hrvatskoj književnosti.

BIBLIOGRAFIJA KAZIMIRA BEDEKOVIĆA

Popis prema Bibliothéque de la Compagne de Jesus: Nouvelle edition par Carlos Sommervogel, S. J., Bruxelles, 1890.:

Vindiciae illibati Conceptus Mariani, Tyrnaviae, 1753.

Panegyricus D. Ignatio dictus, Tyrnaviae, 1754.

Exercitatio Philosophica in primam Newtoni regulam, que sic habet: Cause rerum naturalium non plures admittendae sunt, quam quae verae sunt, et phaenomenis explicandis inserviunt, Zagrabiae, 1758.

Considerationes de incertitudine scientiarum. Zagrabiae, 1759., Jaurini, 1768.

Sermones ad suos in Theologia Auditores, Viennae, 1779.

Sensa Romanorum Pontificum Clementis XIV, Tielenburg 1756.

Hilaria Collegii Croatici ante cineres, Viennae, 1778. et 1780.

Joseph, Vindobonae, s.a.

Popis prema katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

Collegii Croatici Viennensis Hilaria ante cineres, 1780.

Considerationes de incertitudine scientiarum, 1759.

Considerationes de incertitudine scientiarum, 1762.

De officiis libri tres, 1758.

Execitatio philosophica in primam Newtoni regulam..., 1758.

Joseph, 1778.

Oratio de immaculata sanctissimae Virginis Deiparae conceptione..., 1753.

Panegyricus divo Ignatio dictus, 1754.

Sensa Romanorum..., 1776.

Sermones ad suos in theologia auditores, 1779.

Sveti Bernard, 1815.

Tractatus de incertitudine scientiarum, 1759.

Vindiciae illibati conceptus Mariani, 1753.

Literatura:

1. Ivo Frangeš, *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb, 1987.

2. Nikola Andrić, *Izvori starih kajkavskih drama*, Zagreb, Rad Jazu, 1901.

3. Vladimir Gudel, *Izvori starih kajkavskih drama*, Zagreb, 1900.

4. Alojz Jembrih, *Kazimir Bedeković (1727. - 1782.)*, monografija Bedekovčina: Stara i plemenita, Bedekovčina, 1997.

5. Katolička enciklopedija, Split, 1998.

6. Josip Vračan, *Sveti Bernard*, Zagreb, 1815.
7. Povijesti hrvatske književnosti, Zagreb, 1974., knj 3
8. Slavko Ježić, *Povijesti hrvatske književnosti do naših dana*, Zagreb, 1944.
9. Branko Vodnik, *Povijest hrvatske književnosti*, Knjiga 1., Od humanizma do potkraj 18. stoljeća, Zagreb, 1913.
10. Mihovil Kombol, *Hrvatska književnost do narodnoga preporoda*, Zagreb, 1942.
11. Krešimir Georgijević, *Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni*, Zagreb, 1969.
12. Đuro Šurmin, *Povijest književnosti hrvatske i srpske*, Zagreb, 1898. godine
13. Mate Ujević, *Hrvatska književnost: pregled hrvatskih pisaca i knjiga*, Zagreb, 1932.
14. David Bogdanović, *Pregled književnosti hrvatske i srpske*, Zagreb, 1931.
15. Dubravko Jelčić, *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb, Naklada Pavičić, 1997.
16. Miroslav Vanino, *Isusovci i hrvatski narod*, Zagreb, Filozofsko teološki institut Družbe Isusove, 1969. - 1987.
17. Miroslav Vanino, *Povijest filozofije i teologijske nastave u Isusovačkoj akademiji u Zagrebu 1663. - 1773*, Zagreb, Hrvatska bogoslovna akademija, 1930.
18. Kajkaviana croatica : hrvatska kajkavska riječ, Družba Braća hrvatskoga zmaja, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb ; Kajkaviana, Donja Stubica, 1996.
19. Alojz Jembrih, *Počeci kajkavske pisane i tiskane riječi*
20. Olga Šojat, *Pregled hrvatske kajkavske književnosti od polovice 16. do polovice 19. stoljeća i jezično grafijska borba uoči i za vrijeme ilirizma*
21. Mijo Korade, *Teološka i vjerska misao u hrvatskoj kajkavskoj književnosti*
22. Ivan Cesarec, *Tri i pol stoljeća hrvatskokajkavske dramske i scenske riječi*
23. Mijo Korade, *Povijesna, pravna i znanstvena djela na hrvatskokajkavskom književnom jeziku*